

*Fegyvert szereltek a téren s a meredek házak félve
Mint apró lapok törpültek a végtelen térbe,
De gazdag folyamként vonult az ucca rése fölött kék
Szalagjával a messzi tavaszi ég.*

*Most egyesek szállingóztak s a torlaszhoz érve
Ropogtatták a fegyvert. Fenn csendesen rezgett az
éter,
Még sohasem volt ilyen nagyszerű tavaszi béke —*

*Most ágyut vonszoltak és egy aknavetőt a térre
És elsütötték. A „Vorwärts” három balkonja ron-
gyokra tépve
Leszakadt. És egy parányi felhő se szaladt az égre.*

SALAMMBO VALTOZAT

(EGY VERESÉG EMLÉKERE)

*Mikor a sereg a hegyszakadékhoz ért, pihenőt
Adott az ifju vezér. Azonnal sátrakat vertek
A csatárok; csatoráikból ittak, a földre heverték,
S kellemes hangokat pengettek citeráikon a nők.*

*Senkisem gondolt cselre. Nyugodtan pihent a tábor.
Dél óta fejetlen futásban a félelmes ellen.
Győzött tehát a büszke nemezis és az igazi szellem!
Igy szólt a látszat. — De csak reggelig tartott a
mámor,*

*Merő szörnyű robajjal a szakadék szája bezárult.
Az ellen gyáva csel fogása volt ez. S még elárvult
S törbecsült ügyében is nyolc napig éhezett a sereg!*

*Mig a pusztulás láttán az ifju vezér kilépett,
Letérdelt és egy bárdot nyújtott át a pübéknek
S váltságul áthajította a nemes és drága fejet.*

VÁLTOZÁSOK A VILÁG NYERSANYAG ELOSZLÁSÁBAN

Irta: BERDE LÁSZLÓ

Ujabbán a nemzetközi politika középpontjába mindinkább a nyersanyag elosztás kérdése kerül. A kérdés háttérében ugyanakkor a világgazdaság új, u. n. autarkikus berendezkedése folyik. A világ legnagyobb államai (Anglia, Egyesült-Államok, Japán, Franciaország, bizonyos értelemben a Szovjet Unió is), a lehető legnagyobb mérvű gazdasági függetlenségre és önállóságra törekednek. Az Egyesült-Államok az amerikai földrészt mindinkább a saját maga gazdasági és nyersanyag területének tekinti. Franciaország afrikai gyarmatbirodalmát ugyancsak e szerint a szempontok szerint építi ki. Japán politikáját Mandzsukuóban és Észak-Kínában szintén ilyen törekvések vezetik. Olaszország Abesszin-hódítása is ennek az elvnek a jelentkezése. Az autarkikus berendezkedés e mind növekvőbb tendenciái az elegendő nyersanyagokkal nem rendelkező államok részéről két lehetőséget hívnak életre. Az egyik: erőszakos törek-

vés a hiányzó nyersanyagokkal rendelkező területek birtokbavételére; a másik: kísérlet a meglévő nyersanyagforrások lehető legnagyobb fokú feltárására, illetve kihasználására. A két törekvés — mint azt a legfrissebb világpolitikai diszkussziók igazolják — egyszerre és összefonódva jelentkezik. Minket jelenleg nem ezeknek a törekvéseknek a játéka, hanem a világ nyersanyag gazdálkodásában történt változások érdekelnek. **A búza** A változás sehol sem nyilvánul oly világosan, mint a legfontosabb, legnélkülözhetetlenebb termék, a gabona, különösen a búza termelése terén. A világháború tapasztalatai s az utolsó évek világpolitikai alakulása a búza vonatkozásában teljes átalakulást teremtett.

A búza valaha a legfontosabb világkereskedelmi cikk volt; forgalma tulszárnyalta minden más árú forgalmát. A magyarázat: a régi kultúr-országok beszüntették — a csöpp haszonnal járó — búza termelését, s a búzatermelés bázisai Ausztrália, Észak- és Dél-Amerika megmérhetetlen, termékeny prérieire és Oroszország fekete földjére kerültek. Ez a pár, óriás kiterjedésű terület gondoskodott a kulturvilág búzaszükségletéről. A változás: ma Oroszország saját magának termel; az Észak-amerikai prérik pedig, a világ régi gabona kamrái, a félévszázad óta tartó rabló-gazdálkodás következtében, kezdenek kimerülni. Az Egyesült-Államok, mely valaha forradalmasította a gabona világpiacát, mint gabonakivitel-ország mindinkább visszaesik. Kanadában a szárazság következtében egymásután négy éve rossz a termés s Argentína és Ausztrália búzamezői szintén szárazságban szenvednek. A világtermelés egy-egy harmadát Argentína és Kanada, egyötödét pedig Ausztrália szolgáltatja. A világkivitel fele így az angol világbirodalomra esik. — Az Egyesült-Államok lemaradt a világpiacon s Oroszországra és a Duna-medence államaira, mely utóbbiak körében jelentékeny a föllendülés, csupán 15 százalék esik. Másrészt minden, eddig a világpiacon átvevőként szereplő ország átért a saját termelésre. Nemcsak Németország és Olaszország vezette be a „battaglia del grano“-t, de Franciaország és Svédország is sajátmaga próbálja előteremteni szükségletét. Anglia is növeli búza termelését s ha a világkivitelnek még fel is veszi szinte a felét, ez a mennyiség már túlnyomóan az angol világbirodalomból származik. Az autarkikus törekvés nyilvánvaló.

A cukor Hasonló változás állapítható meg a cukor termelésében. Ugy a cukorrépa, mint a cukornád esetében minden nagyobb ország a lehető legnagyobbfokú önellátásra tör, különösen az angol világbirodalom, Franciaország és az Egyesült-Államok. Egyedül ez a három ország, amely azelőtt a legnagyobb cukor átvevő volt a világpiacon, ma már egy-harmadát termeli a világ cukortermelésének. A világ legnagyobb cukortermelője, Kuba, ugyanakkor, amikor elnyerte politikai függetlenségét, még szorosabb gazdasági függésbe került Amerikával. Eredmény: a kubai cukorgyárak kétharmada amerikai tőkével dolgozik; vagyis: a világpiac számára mindinkább elvész. A világ második legnagyobb cukortermelő országa, Jáva a Távol-Kelet irányában keres piacot. A cukor világpiacának összezsugorodására jellemző, hogy a legnagyobb cukorkivitelű országok, melyek a világgazdasági válság előtt még a világ cukortermelésének felét szállították szanaszét a világba, ma már csak a negyedét szállítják.

A zsírok A zsír biztosítása ugyancsak hasonló elvek szerint történik. Minden ország önellátásra tör, az északi államok a vaj és a hár, a déliek az olaj esetében. A lakosság hatalmas szaporodása következtében azonban ezeken a területeken a belföldi készletek elégtelenek s rá vannak utalva a világ nagy zsirforrásaira, a trópusok növényi olajára és zsirjára

s a déli Jegestenger cethal olajára. Anglia a növényi zsirok terén uralkodó helyet foglal el, jóllehet vajellátását a világbirodalom (Uj-Zéland, Kanada) messzemenően biztosítja. Ezek ellenére azonban Angliában nagy a margarinfogasztás is. A földi mogyoró termelésében vezetnek Brit-India, Nyugat-Afrika, francia Nyugat-Afrika és az Egyesült Államok; a kopra szállításban gazdaságilag a világbirodalommal szoros kapcsolatban álló holland India; pálmamagot a brit és francia Nyugat-Afrika és belga-Kongó termel, lenmagot az ugyancsak Angliával jóviszonyban álló Argentína, az Egyesült-Államok; gyapottermelés tekintetében természetesen az Egyesült-Államok halad az élen, viszont a brit gyapottermelés (India, Egyiptom s részben Dél-Amerika) az amerikai termés mennyiségének több, mint a felét szolgáltatja. A világ növényi zsirokkal való ellátásában a vezető szerep így kétségtelenül az angoloké, sőt ez a szerep újabbán mindinkább brit monopólium az angol Unilever-féle Margarin-és Szappan Tröszt kezén.

A világ margarin nyersanyaggal való ellátása mindinkább nő. A margarinfogasztás a világháború óta megtizsereződött. A bálnák „vodon” uszkálnak a Déli-sark tengereiben, a bálnavadászat azonban eddig szinte kizárólag norvég kezekben összpontosult. Mivel Norvégia és Anglia közt nagyon szoros a kapcsolat s mert az angol Margarin Tröszt ezen a téren is a legnagyobb vásárló, ezért ezt a fontos zsiranyagot illetőleg is az angol befolyás a legerősebb. Csak újabbán próbálkozik Németország saját zsirellátásának biztosítása céljából bálnavadász flotillákat küldeni a szabad déli jegestengerekre. A saját zsirellátás biztosításának törekvését támasztja alá a szójabab, mely a világ egyik legfontosabb zsír és fehérje forrása. Eredeti termelőhelye Kína, ahol régi népelelmzési cikk. A japánok nagy mértékben termelik Mandzsuriában. Más országokban is mindinkább tért hódít. Így pl. az Egyesült Államokban, Délkelet-Európában (Románia, Bulgária) és Kelet-Európában. A szójabab termelés kísérletei Németországban is folynak s nagyon lehetséges, hogy a német gazdálkodásban egykor ugyanaz lesz a pályafutása, mint a legutolsó száz évben a cukornádúak és cukorrépának.

A szén és a vasérc A legfontosabb ipari nyersanyag a vas és a szén. A szénrelátásról ma minden ország a legmagasabb fokú önellátásra törekszik, mert ha a szén fűtő- és erő-anyagként való alkalmazása újabbán háttérbe is szorul, vegyi alapanyagként való felhasználásának jelentősége annál inkább fokozódik, különösen a műbenzin és kaucsuk előállítása terén. A szénkészletek eloszlása a földön különben sokkal egyenletesebb, mint a többi nyersanyagoké; mondhatni minden nagyhatalom rendelkezik saját széntelepekkel. A nagyhatalmak közül egyedül Olaszország van ráutalva külföldi szénre, ha ugyan Abesszini geológiai feltárása során nem bukkannak kiadós szénmezőkre. Más a helyzet a vasellátás területén, amelynek alapja a vasérc. Németország ebben a tekintetben újabbán régi vasérc telepei feltárásával próbálja függetleníteni magát. Anglia igen nagy saját vasércterületekkel rendelkezik (Northamptonshire és Lincolnshire), ezenkívül használja spanyol-Marokkó vasércét, rendelkezik az ausztráliai, Uj-fundlandi és Nyugat-afrikai vasérc telepekkel s részben övé a Brit-maláj államok vasércé, ahol azonban már erősen érdekelt a japán tőke. Japánnak ezen kívül Mandzsuriában és Észak-Kínában vannak vasérc bányái. Az Egyesült-Államok nagy vasérc telepeit a braziliai vasérc bányák egészítik ki. Oroszország is kiépítette teljes egészében a saját maga vasérc forrásait. A legfontosabb európai vasérctelepek a lotharingiai, az észak-svédországi és lappföldi (Grängesberg és Kiiruna) bányák. Pillanatnyilag Franco generális ren-

delkezik a foszforszegény marokkói ércbányákkal, Caballero pedig a baszk vasércel.

A színes fémek Legalább ugyanolyan fontosak, mint a vas és az acél az u. n. színes fémek, különösen az utolsó években világszer- te növekvő fegyverkezés miatt. A színes fémek közül az élen a réz áll. A réz termelése az utolsó években döntő változásokon ment keresztül: vissza- esett az amerikai, fokozódott az angol és a belga termelés. Röviddel ez- előtt a réz világpiacra még az Egyesült-Államok vezetett. Az amerikai réztermelést három nagy rézkoncern (*Onaconda, Phelps Dodge* és *Gug- genheim*) ellenőrizte, azonkívül ezek kezében volt még a dél-amerikai réz- termelés, elsősorban a chilei réz- királyok, a Guggenheim-fivérek kezén, akik régebben a világ rézszükségletének felét szállították. Anglia ezzel szemben a régi spanyol rézbányákra (Rio Tinto) volt utalva, melyek ma már nem fedezik szükségletét. Ezért fordult Anglia figyelme saját hatal- mas réztartalékai (Kanada és Rhodézia) felé s lett egyszerre a világ leg- nagyobb réztermelője. A réztermelés terén a legnagyobb lendületet Dél- Kongó (belga) és Észak-Rhodézia (Anglia) bányái vettek. Ma ezek szál- litják a világtermelés 25 százalékát. Az angol *Rhokana Corporation* las- san a világ legnagyobb réztermelő vállalkozása lesz. Megemlítendő még, hogy az utolsó években a réztermelés — francia tőkével — erősen emel- kedett Jugoszláviában (Bor).

Ugyanez a folyamat: az amerikai és angliai termelés helycseréje ál- lapítható meg az ólom és a horgany esetében. A világgazdasági válság be- következéséig az Egyesült-Államok és (amerikai tőkével) Mexikó termel- ték a világ ólom és horgany készletének kb. a felét. Ma már ez vissza- esett a harmadára, míg az angol világbirodalom termelése (Kanada, Ausztrália és Brit-India) 10 százalékról 30 százalékra emelkedett. Ezt a fejlődést Anglia a nem a világbirodalomból származó ólomra és horg- anyra kirótt vámokkal segítette elő. Az eredményhez hozzájárult még az *Imperial Smelting Corporation* (Robert Horne) szerepe az ólom és a horgany ércének az angol világbirodalom számára történő feldolgozásá- ban. A nemzetgazdaságilag szorgalmazott fejlődést technikailag azzal fokozzák, hogy a régi termelési eljárást felváltották a horgany-elektroli- zissal. Ez utóbbi eljárás az európai horganytermelést Norvégiában, Olasz- országban és Belgiumban a régi 13 százalékról 30-ra emelte.

Egészen más a helyzet a ónt illetőleg. Ez a fém azok közé a kevés nyersanyagok közé tartozik, amivel az Egyesült-Államok nem rendelke- znek, s amit kétharmad részében angol és holland érdekszférából (a ma- láji államokból és Holland-Indiából) szerez be a világpiac. Ha az előbbi telepekhez még hozzá vesszük az Angol-nigériai, burmai és ausztráliai bányákat, úgy kiderül, hogy a világ ónkészletének 90 százaléka angol ér- dekeltség. Egyedül a *Consolidated Tin Smelters Ltd.* (Anglo-Oriental Mi- ning és British Metal Corporation) a világ óntermelésének a felével bír. Ezt a monopóliumot Amerika próbálja keresztültörni részben a boliviai ónbánya érdekeltségekben való erős tőkerészesedésével, (ezek a bányák azonban az Észak-amerikai szükségletnek csak kb. egyharmadát fedezik), másrészt a saját alaskai óntelepeikkel, amelyek azonban ezideig még ke- vésbé kiadósak. Ezért azután az Egyesült Államok ujabban ugyanahhoz a módszerhez folyamodik, mint Németország s az ónt más fémekkel (alu- minium, stb.) próbálja pótolni. Az óntermelés terén döntő változást je- lentenek a Belga-Kongóban nyitott új óntelepek, amelyek, jóllehet 1931- ben kezdték a munkát, máris a világ óntermelésének 10 százalékát szol- gáltatják. A belga óntermelés ugyanugy, mint a réztermelés a belga *Hautkatanga* bányatársulaté.

Az új fémek A réz, ón stb. pótlására mind nagyobb szerephez jut az alumínium. Az alumínium általában egyik legjelentősebb fém lett.

Az alumínium előállításához szükséges nyersanyag a bauxit és az olcsó munkaerő. Termelése főleg a vizezőben gazdag országokban előnyös. Németország mindig vezető helyen állt a világ alumínium termelésében, bár mindig külföldi bauxit behozatalra volt utalva, régebben Franciaországból, újabban Magyarországból és Jugoszláviából, csak legújabban sikerült a németeknek saját bauxit telepekre bukkaniok. Ezért vezet Németország 1933 óta ebben a tekintetben a világpiacra. Ugyannyit termel, mint az Egyesült-Államok és Kanada együttesen. A világkészlet 20 százalékát, jóllehet az alumíniumtermelés az Egyesült-Államokban 1935 óta 90 százalékkal emelkedett. Az alumínium termelését illetőleg nemcsak Észak-Amerika és az angol világbirodalom, hanem Oroszország, Franciaország és Olaszország is függetlenek, sőt Ausztria, Svédország, Norvégia, Hollandia, Spanyolország, Svájc, Csehszlovákia, Magyarország és Jugoszlávia is saját alumínium iparral rendelkeznek. Japán alumíniumtermelése is mindinkább a teljes önellátásra rendezkedik be.

Növekvő a jelentősége a világfegyverkezés következtében újabban a nikkelnél. 1932 óta termelése megnégyszereződött, fogyasztása pedig az ötszörösére emelkedett. A nikkelt világtermelésének negyötödét a kanadai Ontario szolgáltatja (az *International Nickel Company of Canada* birtokában, szoros kapcsolatban az angol Vegy Tröszttel). Anglia helyzete tehát ezen a téren is monopolisztikus. A nikkelt termelésének fennmaradó egyötöde Ausztráliára, Új-Kaledóniára, Burmára, az Egyesült-Államokra, Norvégiára és Oroszországra esik. Újabban az Uralban és Észak-Finnországban bukkantak nikkelle; az angol monopólium azonban ezideig még szilárd. A kanadai új nikkelt telepek azért jelentősek, mert egyidejűleg más fémeket is (réz, horgany és ólom) szolgáltatnak, főleg platinát, aminek a termelésével azelőtt szinte kizárólag csak Oroszország és Columbia (amerikai tőkével) foglalkoztak, minek következtében az angol világbirodalom ma ebben a vonatkozásban a harmadik helyen — autark.

Igen fontos a szerepe újabban a higanynak, amit régi idők óta csak Spanyolországban és Olaszországban bányásztak (Spanyolországban a spanyol állam (jelenleg Cabellero) kezében lévő almadenai, Olaszországban pedig az ugyancsak állami kézen levő idriai telepekből.) Olaszország és Spanyolország 1928-ban megalakították a nemzetközi higanykartellt (*Mercurio Europeo*), ami a világtermelés negyötöde felett rendelkezve monopolizálta helyét. Ez a kartell a spanyol polgárháború következtében felbomlott. Az Egyesült-Államok higanytermelése 1935-ben a világtermelés 15%-át tette. Az Észak-amerikai termelés persze ma már nagyobb annál is inkább, mert hozzá kell még venni az amerikai tőkével dolgozó mexikói higanybányákat. Franciaország saját termelését Algirban rendezte be. Az angol világbirodalom számára egyre nő az Új-zélandi cinóber higannyá való feldolgozásának jelentősége.

A kőolaj Minden nagyhatalom gazdasági önállósága megszerzése óta biztosítani próbálja a maga kőolajbázisát. A legelőször önállósult ebben a tekintetben az Egyesült-Államok. Az Egyesült-Államok azonban nem elégedett meg a saját földjéből fakadó gazdag forrásokkal, hanem koncernnek (főleg a *Rockefeller*-féle *Standard Oil*) segítségével más kőolaj forrásokat is törekedett megszerezni, (Közép- és Dél-Amerikában, Mexikóban és Venezuelában). Ezekben a területeken azonban csakhamar

angol érdekekbe ütköztek, akiket a másik nagy világkoncern, a *Koninklijke (Royal Dutch)-Shell* képvisel. Ez a koncern ugyan angol és holland tőkén épül, az amszterdami és londoni finanszkapitalizmus szoros gazdasági összeszövődése következtében azonban a kétféle érdek brit közös nevezőre kerül, ahogy ezt a koncern vezetőjének személye (Sir *Henry Deterding*) is oly érdekesen kifejezésre juttatja. (Holland állampolgár és angliai nemes.) (Hasonló nyersanyagközösségek állapíthatók meg Anglia és Hollandia között a gumi és a tea s jórészt a dohány terén.) A Deterding-féle tröszt anyatársasága eredetileg szállítási cég volt, mely a tengeren tuli kőolajat szállította Hollandiába. A dolgok természete hozta magával, hogy ez a cég mindenütt a világon kőolaj után szimatolt s ezeket a telepeket biztosítani törekedett magának. Érdekkörébe tartozott így Mexikó, Venezuela s több Dél-amerikai állam, állandó harcban így az amerikai tőkével.

A kőolaj növekvő jelentősége korában — a motorizálódás és a modern repülés fejlődése miatt — egy olyan nagyhatalom, mint Anglia tartósan nem tűrhette a saját hatalmi körébe tartozó kőolajforrások hiányát. Ezzel a törekvéssel a világtörténelem egy csomó rémregénye kezdődik: a harc az orosz kőolajért a cári birodalom összeomlása után; a harc a perzsa kőolajért — mely a legkalandosabb detektívregényt is lepipálja — s a harc a mezopotámiai kőolajkutakért, aminek az aktái még ma sem zárultak le. Deterding harca az orosz kőolajért azzal zárult, hogy az oroszok kezében maradtak a gazdag kőolajforrások, s Oroszország nem csupán petróleum autarkiaját biztosította, de a világpiacon is vezető helyet biztosított magának. A perzsa kőolajért folyó harc az angol állami *Anglo-Iranian* (azelőtt *Anglo-Persian*) Oil Co. részére biztosított, 1903-ig szóló koncesszióval végződött. Ezzel ez a tisztán angol társaság Ázsia legnagyobb kőolaj termelőjévé lett s egyszersmind biztosította Anglia kőolajellátását. Mezopotámiában a legkülönbözőbb érdekeltségek harca még áll. A Tigristől keletre a koncesszió birtokosa 75 évre az *Irak Petroleum Co. Ltd.* Ennek a társulatnak a részvényei egyenként, 23,75 százalékból az *Anglo Iranian*, a *Koninklijke-Shell*, a *Comp. Francaise des Petroles* és a *Near East Development* (a Standard-Oil csoport) kezében, s így jelentősen brit érdekesség. Ismeretesek azok a petróleumvezetékek, amelyek közül az egyik Tripolisba vezet és a francia ellátás legnagyobb részét biztosítja, a másik pedig Haifa felé és Anglia rendelkezésére áll. Az Eufratestől nyugatra a koncesszió birtokosa, ugyancsak 75 évre, a *Mosul Oil Fields Ltd.* Ez a társaság is angol ellenőrzés alatt áll, míg azonban az Irak Petróleum kötelékében franciák is részt vesznek, addig ide újabb olaszokat vettek be. Az olasz kőolajszükségetet jó részt innen fedezik.

Ujabb igen gazdag kőolaj forrásokra bukkantak a *Bahrein* szigeteken (Perzsa öböl). Ezeknek a forrásoknak állami hovatartozását illetőleg áll a vita Anglia és Iran között, a brit légihaderő multévi evakolata azonban — a vita formális elintézése nélkül — a tényleges helyzetet nyomatékosan tisztázta. A brit érdekeket itt az amerikai Standard-Oil csoport zavarja, amelynek egyik (kanadai) érdekelttsége, a *Bahrein Petroleum Co. Ltd.* 1932-ben az első furási kísérletet tette s a legfontosabb koncessziók birtokában van. A Standard-Oil egy másik érdekcsoportja (*California-Arabian-Standard Oil Co.*) Arábiában folytat szorgalmas kutatásokat, úgyhogy az Anetia ellen irányuló nagy-arab politika részben erről az oldalról tekintendő. Az angolok mindenesetre próbálják ezeket a koncessziókat az európai piac elzárásával értékteleníteni. Az amerikaiak erre a Bahrein szigetekre telepített hatalmas kőolaj finomító

felállításával válaszoltak. Ez különben megfelel a világ-kőolaj-politika újabb törekvéseinek. A kőolajat ujabban nagyban finomítják mielőtt, mint könnyű vagy nehéz olajat forgalomba hozzák. A kőolaj finomításáról eddig a nagy koncernek gondoskodtak, jórészt a kőolaj felhasználásának a területén. A légi fegyver, különösen az ipari területekre irányuló légi támadások jelentőségének emelkedésével kiderült, hogy az országok kőolajjal való ellátását egy sikerült repülőtámadás erősen veszélyeztetheti. Ezért tehát ujabban a kőolaj finomítását a kőolaj lelőhelyének a közelébe teszik, vagyis szétszórják az egész föld kerekén s csak a már kész terméket szállítják a különböző közlekedési utakon. Így épített nagy kőolajfinomító telepet az Anglo-Iranian *Abadan*-ban, a Koninklijke-Shell a holland *Curacao* szigeten, a venezuelai kőolaj számára a Standard Oil *Sumatran*. Japán kőolaj ellátását Saharin szigetéről próbálja biztosítani, amelynek északi felére ujabban szerezte meg a koncessziót Oroszországtól.

A nagyhatalmak közül a kőolajtól egyelőre csupán Németország elzárta, ezért oly nagy a szerepe az új német négyéves tervben a mesterséges kőolajgyártásnak.

A gumi A növekvő motorizálódással még egy másik fontos nyersanyagot próbálnak mesterségesen (szénből) előállítani: a gumit. A gumit illetőleg a Csendes-óceániai angol és holland gyarmatok helyzete, ugyanugy, mint az ón és a tea esetében, monopolisztikus. A gumitermelés terén Ceylon és a maláji államok vezetnek. A hollandok és az angolok ebben is szorosan együttműködnek és uralják a világpiacot. Rajtuk kívül még Sziám és francia Indo-Kína játszanak bizonyos szerepet. Brazília, a gumifa hazája, ma is, mint a múltban a háttérben áll, nagy fájdalomra az Egyesült-Államoknak, mert az ón mellett a gumi az a fontos nyersanyag, amivel nem rendelkezik. S mivel minden ültetési kísérlet, (a dél-amerikai és a libériai) sikertelennek bizonyult, ezért az Egyesült Államok, valóban amerikai méretben és tempóban, a póttanyag előteremtésére vetette magát. Ma már elért annyit, hogy az óriási amerikai gumifogyasztásnak több, mint a felét a saját régi ócska gumianyagának regenerálásával pótolja. Ehhez járul az utolsó években a növekvő jelentőségre emelkedő szénből nyert gumi-szintézis (*Firestone*.) A gumi-szintézissel nemcsak Amerika, hanem Oroszország is foglalkozik, úgyhogy a holland-brit gumi ültetvényesek már is számoltak a helyzettel s föladták kiméletlen monopolisztikus politikájukat. A gumi-szintézis természetesen Németországot is foglalkoztatja.

A káli és a kén Az egykori német káli-monopóliumot először Elzász-Lotharingia elszakítása törte át s ha átmenetileg 1926-ban sikerült is ezt a monopóliumot pár évre életre kelteni, 1930 óta az autarkikus törekvések ebben a nyersanyagban is minden nagyobb országban érvényesülnek. Érthető is. A káli u. i. nemcsak a mezőgazdálkodás céljaira fontos, hanem számos szer előállítására szolgáló kémiai nyersanyag (brom, keserűsítő, klormagnézium, stb.). A káli-ellátás terén meginduló autarkikus törekvések során először Lengyelország önállósult. Lengyelországot 1932-ben ezért be is vették a nemzetközi kartellbe. Az Ebro medencebéli spanyol kálibányák föllendülése azonban, melyek jórészt angol, egyrészt francia s csak csekélyebb részt belga (Solvay-Soda-Csoport) tőkével dolgoznak a káli kartellt megtörte. Anglia káli-ellátását az előbbieken kívül a palesztinai Holt-Tenger biztosítja. Oroszország az Uralban tárt föl kálitelepeket s ezek Oroszország ellátására máris elégségesek. Az Egyesült-Államok, amely azelőtt a világ legnagyobb kálivásárlója volt, nemcsak függetlenítette magát

hanem, mint kiviteli ország jelentkezik ezen a téren. Gazdag káli mezőket fedeztek fel Uj-Mexikóban és Texasban s ugyanugy, mint a Holt-Tengerből a kaliforniai *Searles Lake*-ből is szorgalmazzák a káli termelést.

A vegyészet körébe tartozik a rendkívüli fontos kénsavtermelés, amely régebben a tiszta kénből történt. Ebben a vonatkozásban is jelentős változások történtek. A világháború bekövetkezéséig a világpiacot monopolisztikusan uralták az olasz szicíliai kénbányák (Montecatini); ezután fedezték föl az Egyesült-Államokban a texasi és lousianai kéntelepeket, melyek ma a világtermelés 80 százalékát szolgáltatják. Legújabbban azonban, amióta elektro-kémiai eljárással sikerült a kénsav előállítását, a kén veszt jelentőségéből.

A gyapot A legnagyobb változás azonban a gyapottermelés terén történt.

Az Egyesült-Államok, mely a század elején a világ gyapottermelésének 85 százalékát szállította, ma már csak a világtermelés 45 százalékát szállítja. Ezt a változást elsősorban (még a világháború előtt) az angol gyapottermelés tervszerű fejlesztése (Kelet-Indiában és Egyiptomban) idézte elő, majd pedig a világháború után fellépő autarkikus törekvések. Az angol világbirodalom gyapotszükségletét a Nigéria, Szudán, Uganda körzetből, Franciaország pedig Francia-Közép-Afrika gyapotmezőiről egészíti ki, illetve fedezi. Oroszország Turkesztánban, Belgium Belga-Kongóban vezette be a gyapot termelését, Olaszország az ujonnan elfoglalt Abessziniából véli gyapotszükségletét fedezni. Kína közben szinte elérte a teljes önellátást s japán érdekek bizonyára tovább fokozzák a kínai gyapottermelést. Nagy lehetőségekkel kecsegtet Dél-Amerika, mégpedig a Chaco vidéke Braziliában s Argentína és Paraguay. Ezekben a területeken korántsem érdeke az Egyesült-Államoknak a gyapottermelés szorgalmazása, annál inkább érdeke azonban a Dél-Amerikai államoknak és — Németországnak.

A gyapot bizonyos mértékben mindig harcban állt a lennel. Ez a harc hiven tükrözi a világgazdaság alakulását. A tőkés termelés kifejlődésével föllendült a gyapot s elvesztette jelentőségét a len; Amerika déli államaiban a gyapot kizárólagos kulturnövényé lett, a len pedig kivándorolt keletre, Oroszországba. A világgazdasági válsággal fellépő mélyreható változások következtében a gyapot elvesztette vezető szerepét s a len ismét előtérbe került. Ma a legtöbb európai országban nemzetgazdasági okokból állami támogatással szorgalmazzák a lentermelését. Ez a szorgalmazás azért is időszerű, mert a világ régi lenszállítója, Oroszország mindinkább maga használja fel lentermelését.

Nagy változásokon ment át az állati bőrök és a gyapju. A tőkés világgazdálkodás föllendülése a régi kulturországokból az állattenyésztést a legszélsőbb perifériákra: Dél-Amerika, Ausztrália és Dél-Afrika végtelen mezőire toltta. Ezzel a gyapju textilanyag szerepe azonban nem változott, továbbra is kb. negyedrészt szolgáltatva a szükségleteknek. Jelentősége a világgazdasági válsággal beállt visszaesés, a katonai fölszerelések, mindenekelőtt pedig a kelet-ázsiai öltözködés növekvő „nyugatiasodása“ következtében egyre emelkedik.

A világ gyapjutermelésének kb. a felével az angol világbirodalom (Ausztrália, Uj-Zéland, Dél-Afrika) rendelkezik, a világkivitelnek pedig a háromnegyedrésze. Ha ehhez hozzávesszük még az erős angol befolyás alatt álló Argentiniát és Urugayt, úgy kétségtelen Anglia uralkodó helyzete. Természetesen itt is érvényesülnek a különböző nemzetgazdasági törekvések, melyek a belföldi állattenyésztés növelésében s a különböző műrostok előállításának előtérbe kerülésével jutnak kifejezésre. A

műrostokkal kapcsolatban azután ismét egy más nyersanyag nyomul az élre. Ahogy a szén szinte minden országban új vegyi-szintézisek alapja lesz a műbenzin és mógumi előállításában, úgy a fa, (a világ erdőállománya) a különböző textilrostok, műselymek és műgyapjú nyersanyagát szolgáltatja. Ebben a vonatkozásban a föld északi országai, mindenekelőtt Kanada, Finnország, Norvégia és Svédország emelkednek jelentőségre, míg az olyan, eddig a fa tekintetében vezető ország, mint az Egyesült-Államok, amelynek fa-gyapot termése a világot uralta, mindinkább visszaesik az erdőkitermelés terén történt rablógazdálkodás következtében.

A nyersanyag termelés eloszlásában történt változások képét kiegészíthetnénk még a modern emberiség élvezeti cikkeinek (kávé, tea, kakaó, dohány, stb.) termelésében beállt változások regisztrálásával. Ezek az anyagok azonban a világ nyersanyag gazdálkodásában korántsem bírnak az előbbiekéhez hasonló sullyal.

HEINRICH HEINE: NÉMETORSZÁG

Átköltötte: FALUDI GYÖRGY

BEFEJEZÉSÜL:

IRODALMI SEREGSZEMLE. BÜCSU AZ OLVASÓTÓL

*...A hosszú úttól fáradt még a lábam,
s fejemben tébolyodva jár a láz, —
nezd, itt ülök megint a vén szobában,
s az avenükön hunyorog a gáz.*

*A Parc Monceauban sok-sok büszke völgy
most táncosnője lett a víg szeleknek,
s a hold olyan, mint egy vörös gyümölcs,
melyet az ős kertjében itt feledtek.*

*Felhőtlen és borzalmas őszi éjjel!
A kék búkőrből már ősz a hajam.
S most itt ülök hazám minden sebével
setét szobában, fázva, egymagam.*

*Harangok zúgnak. Hunyva leng a mécses,
a szél üvölt: szekrényeim kopott
polcán csupán a régi díszkötések
vigyáznak rám, mint antik zsoldosok.*

*..Virraszthatok, míg Németország alszik,
hiába volt a vers, a rím, a könyv:
Düsseldorftól a Cimetière Montmartre-ig
göröngyös út visz, hol taps és közöny*

*kisért — s hogy mind e kín és bán hiába
volt, azt nem tudja más, csak én magam:
írásaimra még kigyúl a máglya,
s a német nép nem hallja meg szavam,*